

Nr 82.

Av fru **Rydh Munck af Rosenschöld m. fl.**, *angående utredning om ändring i gällande lagstiftning i vad angår kvinnas förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap.*

Frågan om gift kvinnas nationalitet och om revision av gällande bestämmelser har sedan decennier varit föremål för såväl de svenska som de stora internationella kvinnoorganisationernas intresse. På 1920-talet reviderades många länders medborgarskapslagar. Amerikas förenta stater likställde man och kvinna i medborgarrättsligt hänseende. Andra länder modifierade vissa gamla lagar, men även om härigenom den gifta kvinnan på många håll icke längre behandlades fullständigt som biperson i nationalitetshänseende, så återstod mycket innan hon nått målet, full självständighet.

Den svenska lagen av den 23 maj 1924, vilken tillkommit efter skandinaviskt samarbete, tog ett steg i rätt riktning, då dess 8 § efter yrkanden från kvinnohåll införde principen, att svensk kvinna som genom giftermål blir medborgare i annat land förlorar sitt svenska medborgarskap endast om hon har eller sedermera tager sitt hemvist i mannens hemland. Men om så sker har hon ingen möjlighet att behålla sitt svenska medborgarskap, såvida hon enligt det landets lag automatiskt erhåller mannens medborgarskap. Å andra sidan förvärvar en utländska, som gifter sig med svensk man, enligt 3 § automatiskt svensk medborgarskap, även om hon aldrig sätter sin fot i Sverige eller om hon har rätt att bibehålla sitt ursprungliga medborgarskap. I båda dessa avseenden synes nu tiden vara mogen för att tillerkänna kvinnan en fullt självständig ställning, så att giftermål icke påverkar hennes medborgarskap.

Den internationella diskussionen fortsatte på 1920-talet och ledde till en konvention i Haag av den 12 april 1930 för lösande av vissa konflikter mellan olika länders medborgarskapslagar. Vad man särskilt bör observera i denna konvention är, att den främst vill förhindra uppkomsten av medborgarskapslöshet. Sedan konventionen den 1 juli 1937 trätt i kraft, är ett av de största hindren undanröjt för en sådan revision av den svenska medborgarskapslagen som nyss antytts. Risken för medborgarskapslöshet framhölls under förarbetena till 1924 års lag som ett starkt skäl emot införandet av principen om full självständighet för kvinnan.

Haagkonferensen 1930 uppmanade vidare de enskilda staterna att utreda, huruvida det vore möjligt att i de nationella lagarna fastslå grundsatsen om könsens likställighet i nationalitetshänseende med särskilt beaktande av barnens intresse samt att fastställa, att kvinnas medborgarskap i princip icke utan hennes medgivande skulle kunna ändras.

År 1932 var frågan föremål för diskussion inom Nationernas förbunds generalförsamling. Härvid antogs en resolution, som erinrade om möjligheten att i den nationella lagstiftningen i större utsträckning tillfredsställa kvinnoorganisationernas krav på likställighet mellan könen. Samtidigt uppmanades generalsekreteraren att hos regeringarna hålla sig underrättad om i vilken utsträckning de skilda staterna efterkommit Haagkonferensens nyssnämnda uppmaning av år 1930.

År 1935 var frågan åter uppe inom Nationernas förbund. En resolution antogs, varigenom N. F:s medlemmar gjordes uppmärksamma på att alla stater kunna biträda den s. k. Montevideokonventionen, antagen år 1933 vid panamerikanska konferensen och byggande på full likställighet mellan könen i avseende å medborgarskap. Rådet uppmanades att följa frågan nationellt och internationellt för att avgöra, när utvecklingen nått en sådan punkt som tillåter vidtagande av ytterligare samfälliga åtgärder av internationell art.

Genom krigsutbrottet 1939 kom hela denna fråga naturligtvis i bakgrunden, men å andra sidan har kriget skapat situationer som gjort den aktuell för individerna.

Av intresse i detta sammanhang är att i vissa delar rekapitulera frågans behandling under förarbetena till 1924 års lag. Då lagförslaget, som i väsentliga delar betraktade gift kvinna som biperson, behandlades i lagrådet år 1922, uttalade sig dess majoritet för den principen, att »kvinnans statsborgarskap icke måtte undergå ändring allenast på grund därav, att hon ingår äktenskap med en man som icke innehar samma statsborgarskap». I stället skulle å ena sidan svensk kvinna som gifter sig med utlänning ha rätt att bli befriad från sitt svenska statsborgarskap, och å andra sidan utländsk kvinna som gifter sig med svensk man tillerkännas vissa lättnader vid ansökan om naturalisation. Departementschefen genmälte i fråga om utländsk kvinnas giftermål med svensk man, att många fall av medborgarskapslöshet kunde uppstå om lagrådets förslag bleve lagfäst. 1923 års konstitutionsutskott däremot ansåg, att huvudregeln om utländsk kvinnas ovillkorliga förvärv av svenskt medborgarskap vid giftermål med svensk man borde modifieras. Proposition framlades vid 1923 års riksdag men föll, delvis beroende på olika meningar om den gifta kvinnans medborgarrättsliga ställning.

Efter förnyat skandinaviskt samarbete tog dåvarande justitieminister Ekeberg åter upp frågan 1924. I proposition till 1924 års riksdag uttalar

departementschefen, att om det — på grund av ändrad lagstiftning i utlandet eller eljest — skulle framstå som lämpligt att, på sätt lagrådets majoritet ifrågasatt, tillerkänna den gifta kvinnan en mera självständig ställning i medborgarrättsligt hänseende, »så har lagrådets yttrande visat, att de ändringar i lagtexten, som därav skulle påkallas, utan vidare låta inpassa sig i det nu föreliggande lagförslaget».

Vi anse att tiden nu är inne för sådana ändringar i vår medborgarskapslag, att kvinnan tillerkännes samma rätt att bestämma över sitt medborgarskap som en man, så att icke giftermålet i och för sig medför en förändring. En svenska som gifter sig med en utlänning skall ha möjlighet att, även om hon erhåller medborgarskap i mannens hemland och tar sitt hemvist där, trots detta bibehålla sitt svenska medborgarskap. Detta kan i synnerhet i orostider vara ett värdefullt skydd för henne. Svenska beskickningar och konsulat kunna visserligen anse sig ha en moralisk skyldighet att bispringa en kvinna, som är född i Sverige men som genom äktenskap med en utlänning gått förlustig sitt svenska medborgarskap, men först om hon bibehållit sitt svenska medborgarskap ha de fullt ut både möjlighet och plikt att hjälpa henne. I detta sammanhang vilja vi framhålla att ordalydelsen av § 8, »tager sitt hemvist» visat sig innebära ett osäkerhetsmoment för svenskor som för kortare eller längre tid besöka sin utländske makes hemland.

Å andra sidan torde det vara otvivelaktigt, att såväl före som i ökad utsträckning under detta krig rena skenäktenskap ingåtts för att på grund av bestämmelsen, att utländsk kvinna genom giftermål med svensk man förvärfvar svenskt medborgarskap, på så sätt genom äktenskap förskaffa en kvinna svenskt medborgarskap som i normala fall icke kunnat erhålla sådant utan kanske rent av riskerat att bliva utvisad.

För närvarande hava vi ju öppnat våra gränser åtminstone för medborgare från våra grannländer utan att pröva. Villkoren för att upptagas till svensk medborgare hava däremot skärpts. Det torde böra förhindras, att myndigheterna undandragas varje bestämmelserätt genom att vederbörande helt enkelt finner en man som är villig att ingå ett skenäktenskap. Man kan ju inte begära, att en vigselförrättare skall kunna pröva arten av äktenskapet, och även om avsikten med giftermålet i ett sådant fall vore vigselförrättaren fullt klar, äger han icke rätt att neka att viga. Man kan för övrigt tänka sig motsatt fall, nämligen att den utländska kvinnan icke önskar erhålla svenskt medborgarskap. Enligt ett flertal utländska lagar förlorar en kvinna icke sitt medborgarskap, om hon icke genom giftermålet förvärfvat mannens. Genom den svenska lagens bestämmelse om automatiskt förvärv av svenskt medborgarskap hindras hon i detta fall från att bibehålla sitt gamla medborgarskap, även om hon skulle kvarbo i sitt eget hemland. Enligt åtskilliga andra länders lagar förlorar hon över-

huvudtaget icke genom giftermålet sitt medborgarskap och har kanske icke alls något intresse av att samtidigt bli svensk medborgare. Vill hon emellertid detta, bör naturalisation underlättas i ett sådant fall.

Risken för medborgarskapslöshet, vilken brukar anföras som skäl mot bestämmelser i denna riktning, är icke längre så stor. Dels har 1930 års Haagkonvention enligt vad ovan sägts trätt i kraft och ratificerats av bl. a. Sverige, och dels ha numera vissa länder i sina lagstiftningar infört principen om en större självständighet för gift kvinna i nationalitetshänseende. Enligt lagen i Amerikas förenta stater och i Sovjetrepubliken, Kina och de sydamerikanska staterna inverkar icke giftermål på förlust eller förvärv av medborgarskap. Enligt fransk lag fordras det en skriftlig förklaring av kvinnan före vigseln både för att förvärva och förlora franskt medborgarskap. I Belgien är samma sak konstruerad litet annorlunda; där fordras det en skriftlig förklaring för att hon *icke* automatiskt skall förvärva eller förlora belgiskt medborgarskap.

Det är alltså tydligt i vilken riktning utvecklingen går. Sverige har på skilda områden visat sig vara ett föregångsland, när det gäller kvinnans rättsliga ställning. Vi behöva endast peka på likställigheten med mannen beträffande politisk och kommunal valrätt och valbarhet, beträffande anställning i statens tjänst samt den gifta kvinnans frigörelse i personligt och förmögenhetsrättsligt avseende. Det borde vara en hederssak för Sverige att fortfarande arbeta i denna riktning.

Ett annat skäl emot utvidgning av gift kvinnas självständighet i medborgarrättsligt hänseende, som brukar dragas fram i detta sammanhang, är det dubbla medborgarskapet. Olägenheterna av ett sådant torde emellertid vara överskattade och äro i varje fall av mindre betydelse för kvinnan än för mannen, där medborgarskapet i regel medför värnpliktsskyldighet. Risken av dubbelt medborgarskap har för övrigt den svenska lagen redan i sin nuvarande lydelse tagit i ganska stor utsträckning, och man torde ej hava erfarit några nackdelar därav. Ty dels kan sådant inträffa i ett betydande antal fall, då en kvinna, som är medborgare i ett land där hon vid giftermål behåller sitt gamla medborgarskap, gifter sig med svensk man. Och dels kan svensk kvinna, som gifter sig med utländsk medborgare men kvarbor i Sverige, tydligen också i många fall ha dubbelt medborgarskap.

Vidare brukar det talas om den allt överskuggande betydelsen av att bibehålla familjens enhet. Å ena sidan vilja vi då åter betona, att kvinnan enligt vårt förmenande bör ha självständig valrätt så att hon, om hon så önskar, kan med lätthet förvärva samma medborgarskap som mannen. Å andra sidan är bevarandet av familjens enhet beroende av helt andra omständigheter än statsborgarlagstiftningen, bl. a. rent personliga förutsättningar. Och ha de genomgripande förändringarna i kvinnans rättsliga ställning kunnat genomföras i trots av hänsynen till familjens enhet, så

borde denna icke nu utgöra något avgörande hinder för att giva kvinnan en fullt självständig ställning även på ifrågavarande viktiga område.

Med stöd av vad ovan anförts få vi sålunda anhålla,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning angående önskvärdheten av sådan ändring i lagen om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap, att, såvitt på den svenska lagen beror, varje kvinna, gift eller ogift, beredes samma rätt som en man att bibehålla eller förändra sin nationalitet.

Stockholm den 18 januari 1944.

Hanna Rydh Munck af Rosenschöld.

Kerstin Hesselgren.

Ebon Andersson

Disa Västberg.

Hildur Nygren.

i Stockholm.
